

Η κοινωνικό-πολιτική και ηθική διάσταση των ΤΠΕ μέσα από ένα εξ Αποστάσεως Πολυμορφικό Μοντέλο

Μαρία Φραγκάκη¹, Αντώνης Λιοναράκης²,

¹ Δασκάλα, Διδάκτωρ ΤΠΕ στην Εκπαίδευση,
Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
fragakim@otenet.gr

² Αναπληρωτής Καθηγητής,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
alionar@eap.gr

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αφορά στην παρουσίαση ενός εξ Αποστάσεως Πολυμορφικού Μοντέλου κοινωνικής δράσης και ανασυγκρότησης για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη, το οποίο δίνει βαρύτητα στην κοινωνικο-πολιτική και ηθική διάσταση της εκπαίδευσης. Παρουσιάζονται οι μορφές και τα δομικά στοιχεία του μοντέλου, τα οποία του προσδίδουν πολυμορφική διάσταση και το καθιστούν μια μορφή ποιοτικής μάθησης, η οποία διεξάγεται από απόσταση. Η παρούσα επιμορφωτική και ερευνητική-διδασκτική δράση αναπτύχθηκε στο πλαίσιο μιας εκπαιδευτικής έρευνας δράσης και προωθεί μια ποιοτική μορφή νοηματοδοτημένης μάθησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με μετασχηματιστικό ενδιαφέρον για τη γνώση.

Λέξεις κλειδιά: Εξ Αποστάσεως Πολυμορφικό Μοντέλο, Κοινωνικο-πολιτική & ηθική διάσταση ΤΠΕ,

1. Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή οξύνεται η πολυπλοκότητα των προβλημάτων και οι πολίτες δεν έχουν δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, με την πρόφαση ότι αυτές είναι «περίπλοκες» και πρέπει να λαμβάνονται από «ειδικούς» τεχνοκράτες. Ταυτόχρονα, μαθητές και εκπαιδευτικοί, ως πολίτες των σύγχρονων κοινωνιών, στερούνται κάθε συμμετοχή σε αποφάσεις και ευθύνες για τα θεμελιώδη προβλήματα της πολιτείας. Η δράση της κοινωνίας των πολιτών σε περιοχές παιδείας και εκπαιδευτικών εφαρμογών είναι ακόμα πολύ μακριά, ενώ ταυτόχρονα άλλες δυναμικές του παρελθόντος με έντονη την αίσθηση της εκπαιδευτικής κακοδαιμονίας ελέγχουν σε μεγάλο βαθμό τα τεκταινόμενα. Ως απόρροια όλων αυτών, πολλοί δημοκρατικοί θεσμοί οπισθοδρομούν και δυσλειτουργούν. Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι υποχρεωμένη να συμβάλει σε μια νέα ηθική, όπου με τη βοήθεια ανθρώπων και κοινοτήτων να αναμορφωθούν και ενδεχομένως να αναγεννηθούν νέες ανθρώπινες αξίες ως κοινή συνείδηση και αλληλεγγύη του ανθρώπινου είδους. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο γνωστικό αυτό αντικείμενο γίνεται επιτακτική, όχι μόνο για να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τη συνεχή μεταβολή και τις εξελίξεις του νέου τεχνολογικού περιβάλλοντος, αλλά κυρίως για να γίνουν εκφραστές και αρωγοί της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία στη νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης (Φραγκάκη 2008β, Φραγκάκη κ.ά. 2007, Γκίβαλος 2000, Βεργόπουλος 1999, Δερτούζος 1998). Όσον αφορά στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, πολλές φορές περιορίζεται στη χωροχρονική της υπόσταση και στα μέσα που χρησιμοποιεί, τα οποία δε βασίζονται πάντα σε μια ποιοτική παιδαγωγική προσέγγιση. Είναι απαίτηση των θεωρητικών και ερευνητών που ασχολούνται με το συγκεκριμένο πεδίο έρευνας (Λιοναράκης 2006, Holmberg 1986, Peters 1983, Bääth 1979, Keegan 1983, Perraton 1981, Stewart 1981) η αντικατάσταση της γεωγραφικής και χωρικής ερμηνείας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από ένα ψυχοκοινωνικό πλαίσιο καθώς και από μια παιδαγωγική και εκπαιδευτική διάσταση, όπου θα κινείται μέσα σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο ποιότητας (Λιοναράκης 2006, Lionarakis 1998, Devlin 1989).

2. Πολυμορφική Προσέγγιση της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η παιδαγωγική και η εκπαιδευτική διάσταση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί και αποσαφηνίζει σειρά θεμάτων Διδασκαλίας και Μάθησης, εκπαιδευτικών επιλογών διαφόρων τύπων, αλλά κυρίως θα κατατάσσει την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στο πεδίο των επιστημών της αγωγής με σαφείς και

συγκεκριμένους επηρεασμούς από άλλα επιστημονικά πεδία. Η πολυμορφική διάσταση της εξ Αποστάσεως εκπαίδευσης προδίδει σε αυτή την παιδαγωγικότητά της. «...οριοθετεί τη διάσταση της απόστασης μέσα σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο προσεγγίσεων (α) ποιότητας και (β) παιδαγωγικής χρήσης μέσων και εργαλείων» (Λιοναράκης 2006). Και ενώ τα μέσα μπορούν να μεταβληθούν, να αλλάξουν, να επαναπροσδιοριστούν, ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και την οικονομική διαθεσιμότητα, το κύτταρο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ορίζεται από το *περιεχόμενο* και τη *διαδικασία* της Διδασκαλίας και της Μάθησης. Τα συστατικά αυτά θα καθορίσουν την εκπαιδευτική ποιότητα της πολυμορφικής εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια, ο όρος αυτός «λαμβάνει μια ιδιαίτερη αξία και υποδηλώνει την ποιοτική εκπαίδευση που λειτουργεί με αρχές μάθησης και διδασκαλίας σε ένα εξ αποστάσεως περιβάλλον» (Lionarakis 1998).

3. Η Κοινωνικο-Πολιτική & Ηθική Διάσταση τω Τ.Π.Ε.

Σχετικά με το ζήτημα της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία, αυτό εξαρτάται σημαντικά από τις θεωρητικές και τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις, το εκπαιδευτικό πλαίσιο, τον μαθησιακό τύπο των εκπαιδευομένων (Ράπτης & Ράπτη 2006, Πολίτης & Κόμης 2001) και προσδιορίζεται από ποικίλους παράγοντες που σχετίζονται περισσότερο με τα *γνωσιακά ενδιαφέροντα* (Habermas, 1972) των συμμετεχόντων στη διαδικασία ένταξης και στο ευρύτερο, κοινωνικό, πολιτικό πλαίσιο, και όχι ή και λιγότερο με τις δυνατότητες των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Φραγκάκη 2008αβ, Κωστούλα -Μακράκη & Μακράκης 2006).

Το παρόν Πολυμορφικό Μοντέλο στηρίζεται στο φιλοσοφικό και διδακτικό πλαίσιο του *χειραφετικού γνωσιακού ενδιαφέροντος*, επίκεντρο του οποίου αποτελεί η κοινωνική θεώρηση της Διδασκαλίας και της Μάθησης. Η τεχνολογία δεν υποκαθιστά την κοινωνική διάσταση της μάθησης, εδραιώνοντας με αυτό τον τρόπο την τεχνοκεντρική και εργαλειική αντίληψη των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη (*τεχνικό γνωσιακό ενδιαφέρον*). Οι ΤΠΕ δε διευρύνουν μόνο την κατανόηση των εκπαιδευτικών και κοινωνικών προβλημάτων, ούτε αναγνωρίζουν απλώς τον ενεργητικό ρόλο των επιμορφωτών και των επιμορφούμενων (*πρακτικό γνωσιακό ενδιαφέρον*), αλλά στηρίζονται σε μια κοινωνική θεώρηση της επιμορφωτικής διαδικασίας, εντάσσονται στα επαγγελματικά τους ενδιαφέροντα, αξιοποιούνται μέσα στο συγκεκριμένο λειτουργικό πλαίσιο τους και παίρνουν μια διάσταση ηθικο-πολιτική (*χειραφετικό γνωσιακό ενδιαφέρον*). Η συνδετικότητα και η συγκεκριμενοποίηση στην εκπαιδευτική διαδικασία και διδακτική πράξη, με την υποστήριξη των ΤΠΕ, μπορεί να προσφέρει δυνατότητες προαγωγής μιας χειραφετικής παιδαγωγικής (Κωστούλα- Μακράκη & Μακράκης 2006:163). Η απόκτηση νοήματος δεν περιορίζεται μόνο στην ενεργή συμμετοχή των εκπαιδευτικών και των μαθητών σε δραστηριότητες αξιοποίησης τεχνολογικών εργαλείων, οι οποίες είναι αποκομμένες από το κοινωνικο-πολιτικό συγκείμενο και καλλιεργούν απλά τις «κατώτερες δεξιότητες Μάθησης (βλ. Ματσαγγούρας 2006). Η «Παραγωγική Μάθηση σκοπεύει μεν στη συλλογή, οργάνωση και ανάλυση των δεδομένων με διάφορα τεχνολογικά προγράμματα και λογισμικά, αλλά και στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ με υπέρβαση των δεδομένων αυτών μέσα από τη διαχείριση *αυθεντικών* προβλημάτων ανάπτυξης, κριτικής αυτοσυνείδησης και κοινωνικής ευαισθητοποίησης. Ο υπολογιστής (H/Y) μετασχηματίζεται από *τεχνικό εργαλείο* σε *γνωστικό* και από εκεί σε *χειραφετικό*» (Φραγκάκη 2008). Η παιδαγωγική αντίληψη για τις ΤΠΕ αποκτά μια προβληματοκεντρική διάσταση, με την έννοια ότι θέτει στο επίκεντρο της μαθησιακής και διδακτικής διαδικασίας προβλήματα που σχετίζονται άμεσα με τα προβλήματα και ενδιαφέροντα των εκπαιδευτικών και των μαθητών τους. Αξιοποιούνται οι υπολογιστές (H/Y) μέσα από ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες και συνδέεται το περιεχόμενο της Μάθησης με την ατομική και συλλογική εμπειρία, καθώς και με τα ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα. «Μετατρέπεται η κατανόηση και η κρίση του πρακτικού γνωσιακού ενδιαφέροντος σε δράση με την αξιοποίηση χειραφετικών τεχνολογικών εργαλείων σε δραστηριότητες διαχείρισης αυθεντικών θεμάτων, μέσα στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό και κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο τους. Οι ΤΠΕ ενώνονται με την Κοινωνία, τη Διδασκαλία και τη Μάθηση και ενσωματώνονται χειραφετικά στην εκπαιδευτική καθημερινή πρακτική. Ο κριτικο-στοχαστικός εκπαιδευτικός αναπροσδιορίζει τον επαγγελματικό εαυτό του και από τεχνοκράτη της εκπαίδευσης γίνεται διαλεκτικός εταίρος, αναμορφωτής και διανοούμενος» (Φραγκάκη 2008β).



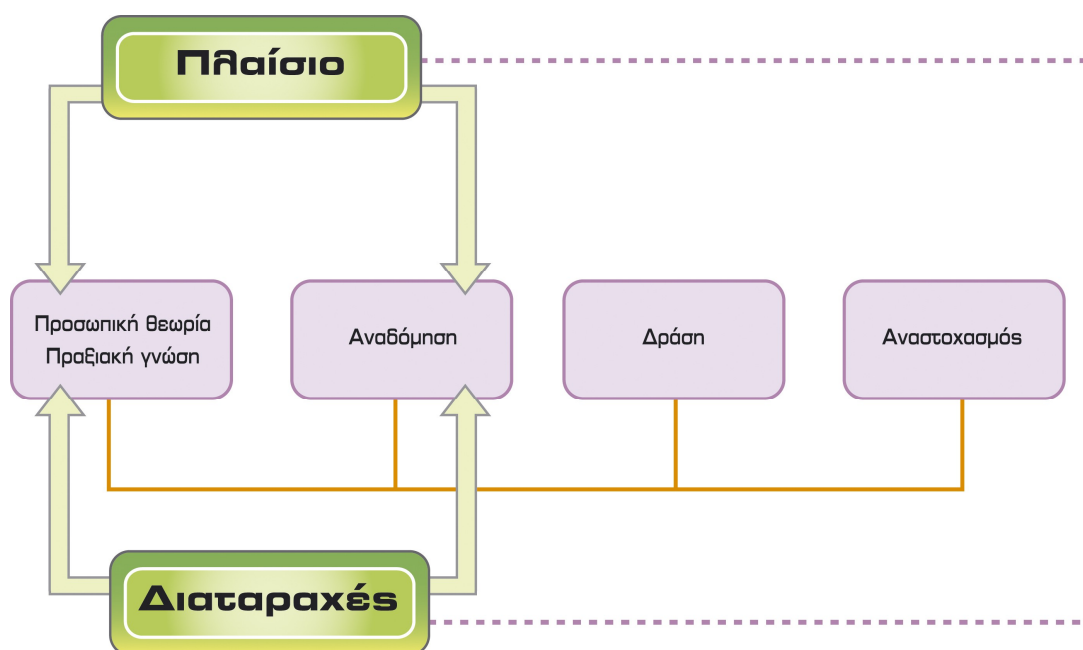
Σχήμα 1: «Πολυμορφικό Μοντέλο Εφαρμογής», Φραγκάκη 2008β:294

4. Μορφές & Δομικά Στοιχεία μιας Ποιοτικής Νοηματοδοτημένης Μάθησης

Οι παραπάνω προβληματισμοί οδήγησαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας επιμορφωτικής και παράλληλα ερευνητικής –διδακτικής δράσης στο πλαίσιο ενός *Πολυμορφικού Μοντέλου (Polymorphic Model, (σχήμα 1)* μιας *Ηλεκτρονικής Κοινότητας Μάθησης (ΗΚΜ)* για την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη. Η πολυμορφικότητα του μοντέλου «αντιπροσωπεύει μια αντίληψη, μια διάσταση, μια φιλοσοφία και μία μεθοδολογία συγκεκριμένων παιδαγωγικών πρακτικών διδασκαλίας και μάθησης. Στην πράξη, είναι πολυδιάστατη, πολύ – λειτουργική, ευέλικτη, υπερβατική, μαζική, εξατομικευμένη, δημοκρατική, προσαρμόσιμη, ποιοτική, αποτελεσματική, εξ αποστάσεως, πρόσωπο με πρόσωπο, συμβατική, διαθεματική, όλων των βαθμίδων, συμπληρωματική, ψηφιακή κάθε τύπου, με δυνατότητες πολλών εναλλακτικών επιλογών και προσαρμογών» (Λιοναράκης 2006, 2005, Lionarakis 1998). Δίνεται βαρύτητα στην ηθικο-πολιτική διάσταση των ΤΠΕ, όπου η απόκτηση του νοήματος δεν περιορίζεται μόνο στην ενεργή συμμετοχή τη δική τους και των μαθητών τους στα εκπαιδευτικά δρώμενα, αλλά και στην ανάπτυξη κριτικής αυτοσυνείδησης και κοινωνικής ευαισθητοποίησης για μια Εκπαίδευση για ένα βιώσιμο μέλλον. Ακολουθεί η παρουσίαση των μορφών και των δομικών στοιχείων του Μοντέλου, που ορίζουν μια ποιοτική μορφή μάθησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

1. Πολυδιάστατη Μορφή

- **Επιμορφωτική διάσταση:** Η κάθε ομάδα των εκπαιδευτικών και ο καθένας χωριστά επιμορφώνονται σε σύγχρονες επιστημολογικές, μεθοδολογικές και αξιακές παραδοχές της χειραφετικής παιδαγωγικής με την αξιοποίηση των ΤΠΕ για μια βιώσιμη εκπαίδευση. Επίσης, συνδέονται οι *προσωπικές θεωρίες* και οι εκπαιδευτικές πρακτικές τους (Φραγκάκη 2008, Ματσαγγούρας 2002) με τα *γνωσιακά τους ενδιαφέροντα*, επιμορφώνονται στη χρήση και στις εφαρμογές εκπαιδευτικών τεχνολογικών εργαλείων αλλά και στον παιδαγωγικό σχεδιασμό και την ανάπτυξη Διδακτικών Σεναρίων με αυτά.
- **Ερευνητική διάσταση:** Οι εκπαιδευτικοί, ως «στοχαζόμενοι επαγγελματίες» και *συνερευνητές δράσης*, όπως συμβαίνει σε ένα Μοντέλο με *χειραφετικό γνωσιακό ενδιαφέρον*, διερευνούν παράλληλα το έργο τους, υιοθετώντας μαζί με τη συνερευνητήριά τους/καθηγήτριά τους/σύμβουλο ένα «*πλαίσιο διάγνωσης και πρόκλησης διδακτικής αλλαγής*» (σχήμα 2), (Κωστούλα-Μακράκη & Μακράκης, 2006:221). Δηλώνουν τις *προσωπικές θεωρίες/πραξιακές τους γνώσεις*, φανερώνουν τις εκπαιδευτικές τους πρακτικές με στόχο την ανάληψη της ευθύνης που τους αναλογεί και τη διδακτική τους αλλαγή, γνωρίζονται και αλληλεπιδρούν με τα άλλα μέλη της Κοινότητας. Το κάθε άτομο χωριστά και όλα τα άτομα της Κοινότητας μαζί, αποκαλύπτονται μέσα από την κριτική αναστοχαστική διαδικασία μιας «Χειραφετικής Έρευνας Δράσης».



Σχήμα 2: «Πλαίσιο διάγνωσης και πρόκλησης διδακτικής αλλαγής»
(βλ. Κωστούλα-Μακράκη & Μακράκης 2006:221)

- **Διδακτική διάσταση:** Οι ομάδες των εκπαιδευτικών αξιοποιούν τις γνώσεις που απέκτησαν από την επιμόρφωσή και την έρευνα του έργου τους και με αναδομημένους πλέον ρόλους και δεξιότητες, συνδέουν τις νέες *ενοράσεις* τους για ζητήματα Διδασκαλίας και Μάθησης με παιδαγωγικές δράσεις. Έτσι, αξιοποιούν τα εκπαιδευτικά τεχνολογικά εργαλεία στην πράξη μαζί με τους μαθητές τους, εμπλέκονται σε σχέδια εργασίας με *αυθεντικό* περιεχόμενο και μέσα από ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων ενεργοποιούνται, διερευνούν το «γιατί» πίσω από το «τι» και το «πώς». Δρουν, ως εισηγητές εκπαιδευτικών καινοτομιών, κοινοποιούν το έργο τους, προτείνουν λύσεις, παίρνουν μέτρα και τα κοινοποιούν στο εκπαιδευτικό και στο κοινωνικό πλαίσιο, ως στοχαζόμενοι και ενεργοί εκπαιδευτικοί/μαθητές/πολίτες. Αναπτύσσουν συνεργατικές, κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες στο πλαίσιο της υποβοηθούμενης από τον υπολογιστή- συμμετοχικής και αποκεντρωτικής μάθησης, ενσωματώνονται δημιουργικά στην Ηλεκτρονική Κοινότητα Μάθησης στην οποία συμμετέχουν και καταφέρνουν να «ανοίξουν» τα σχολεία τους στην κοινωνία με την ενεργό ενσωμάτωση και την ενεργό συμμετοχή τους στα κοινά-κοινωνικά δρώμενα.

2. Υβριδική Μορφή

Το Πολυμορφικό Μοντέλο Εφαρμογής είναι ένα *Εικονικό (Δυνητικό) Περιβάλλον Μάθησης (Virtual Learning Enviroment 'VLE')*, το οποίο συνιστά ένα ειδικά σχεδιασμένο πληροφοριακό περιβάλλον στο οποίο ενθαρρύνεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων[...] με στόχο την ανάδειξή του σε έναν κοινωνικό χώρο. Διενεργείται στο πλαίσιο μιας *Ηλεκτρονικής Κοινότητας Μάθησης (e-Learning Community)* μέσω της *Ασύγχρονης Εκπαίδευσης*, καθώς μπορούν τα ίδια τα μέλη της ΗΚΜ να επιλέγουν το χώρο, το χρόνο αλλά και το ρυθμό της μάθησής τους. Είναι *Ημιαντόνομη* όπου τα μέλη της ΗΚΜ, εκτός από τη μελέτη του υλικού έχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας σε προκαθορισμένα χρονικά πλαίσια με την επιμορφώτρια/σύμβουλο με πολλούς τρόπους (φυσική παρουσία, chat, e-mail, forum, κ.λπ.) και *Συνεργατική (Collaborative)*, αφού η επιμορφώτρια και οι επιμορφούμενοι επικοινωνούν ασύγχρονα μεταξύ τους και μελετούν στο δικό τους χρόνο. Το Πολυμορφικό Μοντέλο Εφαρμογής αποτελεί μια μορφή *Υβριδικής Μάθησης (Hybrid Learning)*, η οποία:

- Πραγματοποιείται μέσα από ένα μαθησιακό περιβάλλον στο διαδίκτυο (web based learning) μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας e-class (Ακαδημαϊκό Διαδίκτυο GUNET).
- Πραγματοποιείται και με προσωπικές συναντήσεις (face to face) της Καθηγήτριας/Συμβούλου και ερευνήτριας και της κάθε ομάδας χωριστά, αλλά και με όλα τα μέλη των ομάδων της Κριτικής ΗΚΜ. «Σε ένα μοντέλο με *χειραφετικό γνωσιακό ενδιαφέρον*, απαραίτητη η προσωπική επαφή. Οι ομάδες της κριτικής ΗΚΜ διαφοροποιούνται από μια αποκλειστικά απρόσωπη επικοινωνία μέσω του διαδικτύου. Ως ενεργοί και στοχαζόμενοι εκπαιδευτικοί και πολίτες, εμπλέκονται ενεργά, οικιοθελώς και με συνείδηση σε μια δράση όπου το κάθε άτομο είναι μια ξεχωριστή οντότητα, που ξεφεύγει από τα προκαλύμματα της ανωνυμίας και της συγκαλυμμένης ταυτότητας/οντότητας» (Φραγκάκη 2008β).

3. Χειραφετική Μορφή

Η μορφή αυτή περιλαμβάνει τις παρακάτω αλληλοσυσχετιζόμενες ενέργειες των μελών της ΗΚΜ:

- **Κριτική κατανόηση & κριτικός αναστοχασμός:** Οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στην έρευνα δράσης και μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες *κατά τη δράση (reflection in action)* και *πάνω στη δράση (reflection on action)*, αναγνωρίζουν την κοινωνική, ηθική και πολιτική διάσταση των διδακτικών τους επιλογών και του πλαισίου που τις επηρεάζει.
- **Μετασχηματισμοί & αναδομήσεις:** Μέσα από την κριτική αναστοχαστική ανάλυση, τα μέλη της ΗΚΜ, ανιχνεύουν αντιφάσεις και αντιθέσεις στις σκέψεις και στις πράξεις τους που τους οδηγούν σε μετασχηματισμούς, σε αναδομήσεις ή νέες ενοράσεις που αφορούν σκέψεις για δράση με αναφορά στη Διδασκαλία και στη Μάθηση, στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ, κ.τλ.
- **Νέες ενοράσεις & δράσεις:** Η σύζευξη των νέων ενοράσεων με τη δράση, οδηγούν τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς σε δραστηριότητες οι οποίες προσδίδουν ηθικο-πολιτική διάσταση στην εκπαίδευση.

4. *Ευέλικτη Μορφή*

- **Επιλογή χρόνου-ανεξαρτησία τόπου:** Ένα από τα βασικότερα πλεονεκτήματα της εξ Αποστάσεως επιμόρφωσης είναι η δυνατότητα επιλογής του χρόνου που θα ασχοληθούν οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί και η ανεξαρτησία από το χώρο που βρίσκονται. Ο χρόνος και ο τόπος των συναντήσεων συναποφασίζεται, ανάλογα με τι επιθυμίες και τις ανάγκες όλων των μελών της ΗΚΜ (Καθηγήτριας/Συμβούλου & επιμορφουμένων).
- **Συνδιαμόρφωση περιεχομένου & διαδικασίας:** Οι εκπαιδευτικοί συνδιαμορφώνουν μαζί με την Καθηγήτρια/Σύμβουλό τους το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού και την επιμορφωτική και ερευνητική - διδακτική διαδικασία. Έτσι, έχουν τη δυνατότητα να αναμορφώσουν το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, να μετασχηματίσουν το περιεχόμενο των εργασιών τους, να αναδομήσουν την υπάρχουσα ασφυκτική δομή του σχολικού προγράμματος σπουδών, κ.τλ. Η *πολυμορφικότητα* του Μοντέλου τους δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε μια *Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου*, σύμφωνα με την οποία οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι καθορίζουν και ορίζουν το περιεχόμενο και τη διδακτική διαδικασία της Μάθησης.
- **Εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης:** Αξιοποιούνται *εναλλακτικές τεχνικές αξιολόγησης*, όπου δεν ακολουθούνται προκαθορισμένα τεχνικά κριτήρια μετρησιμότητας και αποτελεσματικότητας μιας *Διδακτικής του Αντικειμένου* με την επιβράβευση του μοναδικού αποτελέσματος με βάση τα προκαθορισμένα κριτήρια των σχεδιαστών του Μοντέλου. Η αξιολόγηση στηρίζεται σε αυτό που ονομάζουμε «*συλλογιστική ανάδραση*» (Κωστούλα-Μακράκη & Μακράκης 2006), η οποία συντελείται σε τρία επίπεδα: (1) το *διαγνωστικό*, (2) το *διαμορφωτικό*), (3) το *συνολικό επίπεδο*.

5. *Δημοκρατική Μορφή*

Η δημοκρατική μορφή της του Μοντέλου βασίζεται στη συν-διαχείριση από τα *υποκείμενα* των *κανόνων*, των *τεχνουργημάτων*, των *αντικειμένων* της επιμορφωτικής και ερευνητικής-διδακτικής δραστηριότητας. Υπό αυτή την έννοια η δημοκρατική μορφή εκπαίδευσης, η οποία διενεργείται, είναι μια συνεχής αναγέννηση ενός πολύπλοκου και αναδραστικού βρόγχου: τα *υποκείμενα* της *δραστηριότητας* ως πολίτες της Ηλεκτρονικής Κοινότητας Μάθησης παράγουν τη δημοκρατία, η οποία παράγει τους στοχαζόμενους και ενεργούς πολίτες.

- **Συν-ερευνητική:** Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το ίδιο τους το έργο σε συνεργασία με την καθηγήτρια/σύμβουλο και ερευνητήριά τους. Με αυτό τον τρόπο, το *αντικείμενο* της δραστηριότητας δεν περιορίζεται στην καθαρά τεχνική διάσταση της απλής εξοικείωσης των εκπαιδευτικών και των μαθητών με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, ούτε σε μια τεχνική ερευνητική δράση που ενδιαφέρεται και ελέγχει αναμενόμενα αποτελέσματα προδιαγραμμένων κριτηρίων αποτελεσματικότητας και τεχνικού ελέγχου. Αξιοποιείται με τρόπο που προάγει την κοινωνική, ηθική και πολιτική διάσταση της εκπαίδευσης και προσδιορίζεται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές τους.
- **Ομαδοσυνεργατική:** Η κάθε ομάδα εκπαιδευτικών ενσωματώνει μέλη από το ίδιο σχολείο, τα οποία συνεργάζονται μεταξύ τους, με τους μαθητές τους, με την Καθηγήτρια/Σύμβουλό τους (ενδοομαδική συνεργασία), με τις άλλες ομάδες (διομαδική συνεργασία), αλλά και με μέλη του ευρύτερου εκπαιδευτικού και κοινωνικού πλαισίου (διευρυμένη συνεργασία).

6. *Κριτικο-Εποικοδομητική & Αναστοχαστική Μορφή*

Τα μέλη της ΗΚΜ αναστοχάζονται πάνω στην κοινωνικο-πολιτική και ηθική διάσταση των διδακτικών τους επιλογών, ιδιαίτερα σε σχέση με τα *γνωσιακά* τους *ενδιαφέροντα*. Για το λόγο αυτό η Κοινότητα αυτή μετονομάζεται σε Κριτική Κοινότητα Μάθησης, αφού με κριτική συνείδηση, τα μέλη της καθοδηγούνται στην ανάληψη αυτόνομης και συλλογικής δράσης.

5. Δυσκολία Εφαρμογής Καινοτόμων Μοντέλων

Ερευνητικά πορίσματα φανερώνουν πως δε διενεργούνται συχνά Μοντέλα με *πολυμορφική διάσταση* και *χειραφετικό γνωσιακό ενδιαφέρον*. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα (Φραγκάκη 2008, Fragaki et al. 2006, Λιοναράκης 2006, McNaught and Kennedy, 2002, Cravener 1999, Ward και Newlands 1998, Wolcott 1997)

τα καινοτόμα Μοντέλα παρουσιάζουν εξαιρετικά μεγάλη δυσκολία στο να υλοποιηθούν, όταν ο χρόνος που απαιτείται συνήθως δεν υπάρχει και η έως τώρα πρακτική έχει δείξει ότι κάτι τέτοιο, από τη στιγμή που απαιτεί μεγάλη προσπάθεια και εντατική δουλειά, δε γίνεται από το μεγαλύτερο μέρος των ακαδημαϊκών. Απαιτείται πολύς κόπος, πολύς χρόνος, πολύς κόπος, πολλή σκέψη για να στηρίξεις μια επιμορφωτική και ερευνητική - διδακτική δράση για την παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ με *χειραφετικό γνωσιακό ενδιαφέρον*. Ο συνδυασμός της *επιμορφωτικής, ερευνητικής και διδακτικής διάστασης* κάνει την εφαρμογή μια τέτοιας καινοτομίας ένα δύσκολο εγχείρημα. Απαιτείται πολιτική και κοινωνική συνείδηση, δημοκρατικότητα, διάθεση γνωριμίας και επικοινωνίας, διαπραγμάτευσης, οικειοποίησης καινοτόμων ιδεών και ικανότητα «στήριξης» των αρχών και των θεωρήσεων της κριτικο-εποικοδομιστικής και αναστοχαστικής προσέγγισης.

6. Ως Επίλογος

Συνυπολογίζοντας όλα τα παραπάνω, θεωρούμε ότι η ιδεαλιστική άποψη της εκπαίδευσης σε μια *κριτική Ηλεκτρονική Κοινότητα Μάθησης (Critical Electronic Community of learners)* δεν είναι πια κάτι ουτοπικό, αλλά μπορεί να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια μιας ποιοτικής και νοηματοδοτημένης μάθησης. Λέγοντας *υψηλής ποιότητας Μάθηση*, εννοούμε υψηλής ποιότητας σκέψη, η οποία είναι εννοιολογικά πλούσια, οργανικά συνδεδεμένη και συνεχόμενα διερευνητική (Wu, Larsen & Andersson 2003, Manca και συν. 2003, Andrews 1999). Η *πολυμορφικότητα* του εξ Αποστάσεως Μοντέλου κάνει τη δυναμική της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης πλήρως συνειδητή. Ένα Πολυμορφικό Μοντέλο μιας κριτικής ΗΚΜ, με τα παραπάνω δομικά στοιχεία, μπορεί να προωθήσει μια ποιοτική μορφή νοηματοδοτημένης μάθησης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με μετασχηματιστικό ενδιαφέρον για τη γνώση. Με τον τρόπο αυτό, η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πράξη και η αγωγή γενικότερα, μπορεί να αποκτήσει πολιτική σημασία, ως μια πράξη κοινωνικοποίησης και ήθους.

6.Βιβλιογραφία

- Andrews L., (1999), *Preparing General Education Pre-Service Teachers for Inclusion: Web-Enhanced Case-Based Instruction*, University of San Francisco.
- Bäåth, J.A. (1979). *Correspondence education in the light of a number of contemporary teaching models*. Malmo, Liber Hermods.
- Cravener P., (1999), *Faculty experiences with proving online courses: Thorns among the roses*, Computers in Nursing, 17 (1), 42-47.
- Devlin, E. Lawrence (1989). Distance Education is not a Discipline, 2:Distance Education Discipline: a Response to Holmberg, Journal of Disatnce Education, Vol.4.1/10.
- Habermas, J. (1972). *Knowledge and Human Interest* (2nd Ed.). London: Heinemann.
- Holmberg, B. (1986). *Growth and structure of distance education*, Croom Helm.
- Keegan, D. (1983). *Six distance education theorists*. Hagen, FernUniversitat, ZIFF
- Lionarakis, A. (1998). *Polymorphic Education: A pedagogical framework for open and distance learning*. In A. Szucs & A. Wagner. (Eds). Universities in a Digital Era: Transformation, Innovation and Tradition Roles and Perspectives of Open and Distance Learning, Proceedings of the 7th European Distance learning Network (EDEN) Conference, University of Bologna, Italy, 24-26 June 1998.
- Manca S. & Persico D. & Sarti L., (2003), "On Student Teachers' Attitudes Towards Online Learning". In proceedings of the IASTED International Conference, Rhodes, Greece, 121-126.
- McNaught, C., Kennedy, D. & Majoor, J. (2002). Designing online learning sites to cater for learners' needs. In *Proceedings of the International Conference on Computers in Education (ICCE 2002)*. Auckland, New Zealand, 3-6 December.
- Perraton, H. (1981). *A theory for diastance education*, Prospects, XI, 1,reprinded in Stewart, Keegan & Holmberg.
- Peters, O. (1983). *Distance Teaching and industrial production: a comparative interpretation in outline*. Reprinted in Stewart, Keegan & Holmberg.
- Stewart, D. (1981). Distance teaching: a condradiction in terms? *Teaching at a distance*, 19, reprindted in Stewart, Keegan & Holmberg.
- Fragkaki M., Makrakis B., Raptis A., & Rapti A., (2006). Ερευνητική μελέτη, με θέμα: «Distance- Based teacher training for the Pedagogical Utilization of ICT in Teaching practice: an Emancipatory Action Research of an Electronic Learning Community»,στο επιστημονικό εκπαιδευτικό περιοδικό : *Journal of Science Education* (Vol.7,2006. Special Issue 11, page 12,13,14I),<http://www.colciencias.gov.co/rec/source/rec2817ref.htm>

<http://users.sch.gr/nikbalki/files/Journal%20of%20Science%20Education,%20Vol.7,%202006,%20Special%20Issue%20II.pdf>

- Ward, M. & Newlands, D. (1998), *Use of the web in undergraduate teaching*, Computers & Education, 31(2), 171-184.
- Wolcott L. L., (1997), *Tenure, promotion and distance education: Examining the culture of faculty rewards*, American Journal Of Distance Education, 11(2), 3-18.
- Wu, Larsen, Andersson (2003), “*Web-based Learning in Teacher Education: Advanced Technology and Appropriate Tackling*”. In proceedings of the IASTED International Conference, Rhodes, Greece, 155-160.
- Βεργόπουλος, Κ (1999). *Παγκοσμιοποίηση η Μεγάλη Χίμαιρα*. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Λιβάνη.
- Γκίβαλος, Μ. (2000). Παγκοσμιοποίηση- έθνος/κράτος-κοινωνική διάρθρωση. Στο *Οι Νέες Τεχνολογίες για την Κοινωνία και τον Πολιτισμό*, Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου, Αθήνα 2-4 Ιουνίου, Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΠΤΔΕ), Κέντρο Έρευνας Επιστήμης και Εκπαίδευσης και Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (190-203).
- Δερτούζος, Μ. (1998). *Τι Μέλλει Γενέσθαι*. Αθήνα: Νέα Σύνορα-Α. Λιβάνη.
- Κωστούλα – Μακράκη, Ν. & Μακράκης, Β. (2006). *Διαπολιτισμικότητα και Εκπαίδευση για ένα Βιώσιμο Μέλλον*. Εκδόσεις: E-Media: Ψηφιακό Κέντρο Εκπαιδευτικών Μέσων Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η Θεωρία της Διδασκαλίας. Η Προσωπική θεωρία ως πλαίσιο στοχαστικο-κριτικής ανάλυσης*. Τόμος Α'. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Πολίτης, Π. & Κόμης, Β. (2001). Μελέτη της συσχέτισης του μαθησιακού τύπου με την επίδοση κατά τη χρήση υπερμεσικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Στο Β. Μακράκης (Επιμ.), *Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και στην Εκπαίδευση από Απόσταση*, Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή, ΠΤΔΕ Παν/μίου Κρήτης, Ρέθυμνο. Αθήνα: Ατραπός (535-548).
- Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2006), «*Μάθηση και Διδασκαλία στην Εποχή της Πληροφορίας: Ολική Προσέγγιση*», Τόμοι Α & Β, Αθήνα
- Λιοναράκης, Α. (2006). Η θεωρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και η πολυπλοκότητα της πολυμορφικής της διάστασης. Στο Λιοναράκης, Α. (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Στοιχεία θεωρίας και πράξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός (11-41).
- Λιοναράκης, Α. (2005). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Διαδικασίες Μάθησης. Στο Λιοναράκης, Α. (Επιμ.), *Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές*, Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ. (13-38).
- Φραγκάκη Μ., Ράπτης Α., Μακράκης Β., Ράπτη Α. (2007) Εκπαιδευτικοί ως φορείς διδακτικής και κοινωνικής αλλαγής: Κριτικο-Αναστοχαστική Έρευνα Δράσης μιας Ηλεκτρονικής Κοινότητας Μάθησης για την Παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο Δαπόντες κ.ά'. (Επιμ.). *Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στη Διδακτική Πράξη*. Πρακτικά 4^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου, Α' Τόμος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 4,5,6 Μαΐου, Σύρος. (606-616). Δημοσίευση Πρακτικών στο δικτυακό τόπο http://www.e-diktyo.eu/uploads/doc/programma_4syrou_2007.xls
- Φραγκάκη, Μ. κ.ά/ (2008α). *Βιβλίο Επιμορφωτή & Βιβλίο Δασκάλου. Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διδακτική διαδικασία*. Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών. Νοέμβριος 2007, Πάτρα.
- Φραγκάκη, Μ. (2008β). Παιδαγωγική αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην Εκπαιδευτική Πράξη: Μελέτη ενός Εξ Αποστάσεως Πολυμορφικού Μοντέλου με Χειραφετικό Γνωσιακό Ενδιαφέρον. *Διδακτορική διατριβή*.